

PETR DOLAN, DEVĚTSIL I OSVOBOZENÉ DIVADLO

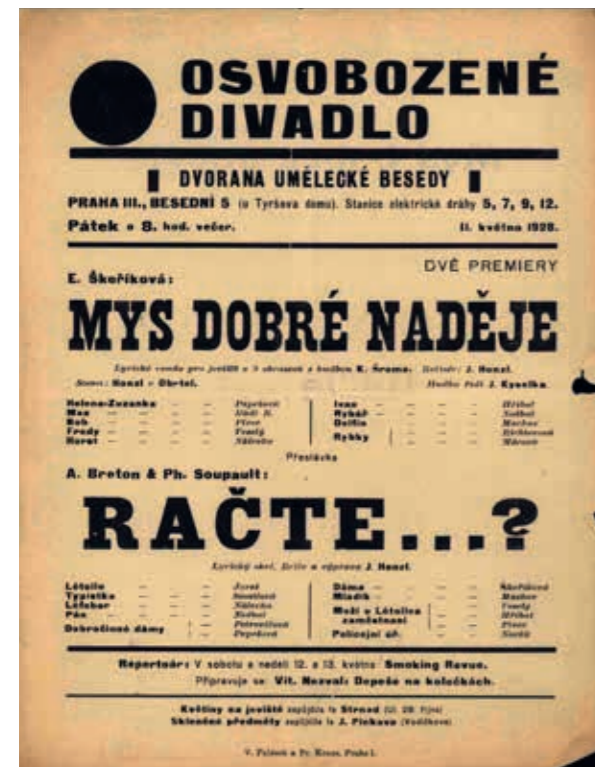
„Zjara 1926 ... jsem byl v kavárně Adria s jedním klukem z Dijonu, kecali jsme o moderním umění, a přišel ke mně takovej nějaký vošout, byl to pomocnej režisér, takovej hilfák, jak se říkalo,“ vzpomínal Voskovec na počátky své herecké kariéry. „A ten ke mně přišel, že pan režisér Anton, který sedí tam u toho stolu s nějakými pány ještě, že by mne velice rád poznal. Já jsem říkal: ‚Co poznal, proč poznal, na co, jaký režisér Anton?‘ Já byl drzej študent. Nic jsem o něm nevěděl. Anton byl slavný režisér českých a německých filmů, Vídeňák, částečně vyrostlý v Čechách.“ Jedenadvacetiletý student Právnické fakulty Univerzity Karlovy se od něho dozvěděl, že chce zfilmovat román Pohádka máje Viléma Mrštíka. „To je sentimentální blbina,“ sdělil mu Voskovec. „A on říkal: ‚To je důležité dílo české literatury. Já z něho dělám film. Právě obsazuju a chtěl bych, abyste hrál hlavní roli.‘ Já jsem mu říkal: ‚Já nejsem herec.‘ A on na to: ‚To nehraje roli. O to se nestarejte. Tím líp.‘ On byl moderní režisér. Mluvil jako Forman nebo Passer. Říkal, že jsem dokonalý typ. Já byl děsný naivka a nevěděl jsem o divadle a o filmu nic. Psal jsem o tom ovšem články. Typické.“

Nicméně se dohodli a Voskovec s pseudonymem Petr Dolan natočil v tom roce coby Ríša příběh o zmatcích mládí, láskách a rozchodech. Premiéru měl 25. prosince 1926. Restaurovaný poetický snímek vrátil v březnu 2016 Národní filmový archiv do české distribuce. Příběh v deseti kapitolách volně rozvíjející milostné osudy čtyř sester starého lesníka patří k nejvýznamnějším dílům české němé kinematografie. Gustu, Ríšovu lásku, hrála předčasně zesnulá herečka Osvobozeného a později Národního divadla v Praze Jarmila Horáková. (Přiznejte si, že se filmové zpracování románu stalo slavnějším ve zvukové verzi režiséra Otakara Vávry z roku 1940 se Svatoplukem Benešem a Natašou Gollovou. Bez Antonova snímku by zřejmě nevzniklo.)

„V té době jsem se opět velice vídal s Janem. Dělal si ze mne ohromnou srandu, že hraju libového milovníka,“ vzpomínal Voskovec. První filmová role měla však nečekanou dohru ve sdružení Devětsil. Byl z něho vyloučen „za porušení vkusu a umělecké odpovědnosti. Protože jsem jako herec vystupoval v komerčním kýči. Dělal se to v nepřítomnosti známým českým způsobem,“ jak na to vzpomenu. Laskavě se k té chvíli vrátil Jaroslav Seifert v pamětech Všecky krásy světa: „Vzpomínám také na Jiřího Voskovce. Tento mladý a pěkný muž zahrál si Ríšu – jistě jen pro honorář – v sladkém filmu Pohádka máje a musil pak Devětsil opustit. Tak to bylo v Devětsilu přísné. Neměl jsem však tenkrát dojem, že by z toho Voskovec byl příliš nešťasten,“ a hned dodal: „Karel Teige,

můj první a veliký přítel, byl člověk obětavý a hodný. Jako kamarád byl laskavý, ale jako umělec byl přísný a ortodoxní a svou vůli dovedl autoritativně uplatnit. V Devětsilu jsme se sice demokraticky na věcech usnášeli, ale o čem jsme se dohodli, bylo pravidelně to, co chtěl Teige. Šel za svou myšlenkou vytrvale a neúprosně, nikomu neslevoval.“

Seifert byl zřejmě o celé záležitosti dobře zpraven. Voskovec v té době miloval Simonu Mainovou a opravdu využil 6 tisíc Kč honoráře, aby mohl za ní odjet do Itálie. Souhlasme s tím, že mladý muž vyloučení z Devětsilu nijak

Svědectví pokusů Jindřicha Honzla o avantgardní divadlo ještě v Umělecké besedě. Ve hře E. Škeříkové hrál Jan Pivec. Detektivní skeč Račte...? napsal surrealista André Breton a Philip Soupault. Verše tohoto přítele Československa zhudebnil Ježek. Byl to Soupault, kdo Voskovcovi prozradil, že končí v UNESCO.

Skeč Račte...? se hrál i v Divadle Adria na Václavském náměstí. Zář 1928 a pokusy V&W zaujmout kouskem s názvem Kufry.

Film Paní Katynka z vaječného trhu režiséra Václava Kubásky. Voskovec – Petr Dolan jako sirotek Iškarriot a Milka Balek-Brodská coby zákaznice.

partnerku, sirotek Florišku, vytvořila opět Jarmila Horáková. Premiéra však nese datum až 6. prosince 1929. Předtím si ještě v roce 1927 Voskovec zahrál ing. Hermana ve snímku s názvem Ve spárech upíra. V příběhu pomsty barona Leknitze, odmítnutého nápadníka komtesy Růženky. Scénář napsala Květoslava Semonická, jako spolurežisér jí pomohl film natočit Theodor Pištěk.

Historik kabaretu Jaromír Farník objevil podle dobových informačních fotografií existenci čtvrtého, dosud neznámého německého filmu, v němž mladý Voskovec hrál, ovšem pod pseudonymem Pitro Dolan. Je také z roku 1927 a jmenuje se Dcery paní Petersonové. Námět je dílem scenáristy a budoucího režiséra Karla Degla, jako režisér je

nelitoval. Werich o celé „aféře“ prohlásil: „Oni si dneska všichni představují Devětsil jako nějakou železnou organizaci. Vždyť to byla jedna skupina v jedné kavárně a druhá v druhé. Když byla jedna kavárna plná nebo tam někdo viděl někoho, koho nechtěl vidět, tak šel do té druhé. Ty skupiny se prolínaly. Voskovec byl vyloučen, ale přitom se s těmi lidmi pořád scházel dál. I když nebyl členem, neměl funkce a hlasovací právo. Všichni byli víceméně kamarádi. To se tenkrát tak nebralo.“

Voskovec si z toho opravdu nic nedělal. V roce 1927 si zahrál opět, tentokrát sirotek Iškarriot ve filmu režiséra Václava Kubásky Paní Katynka z vaječného trhu, vzniklého na námět Popelky Biliánové. V příběhu o dvou trhovkyních a láskách jejich dětí. Jeho

Celé obsazení filmu Dcery paní Petersonové. Zleva režisér Artur Reder, vedle něho Voskovec. Čtvrtý herec Jan W. Speerger.

uveden Artur Reder. V žádné databázi Voskovcových rolí, americké či evropské, o něm není zmínka. Přesto Národní filmový archiv tento snímek v letech 2008 až 2010 zrestauroval. Ovšem se jménem Dcerušky paní Petersenové a souběžným názvem Láska prochází žaludkem. Jako žánr je uveden „příběh a reklama“.

Syn bankéře Olaf Hansen v podání Jana W. Speergera v něm tráví dovolenou v Českém Švýcarsku a seznámí se s třemi dcerami vdovy Petersenové. Nemůže uvěřit, že dort, který mu byl v rodině nabídnut, nebyl udělán z másla, ale z margarínu. Vše vrcholí návštěvou továrny Centra nedaleko Děčína, kde je automatickou linkou vyráběn margarín značky Vitello. Voskovec hrál mladého sportovce Johna Robertse, který se s dcerou jménem Karin v podání Gusty Mayr věnuje tenisu. Karininu sestru Noru hrála Berta Reifová, jež s Voskovcem vystupovala jako lesníková dcera Albína i v Pohádce máje, jinde už ne. Před závěrem filmu strýček Bobby – maskot továrny – letí s letcem Arigim a rozhazují reklamní letáky. Vše vrcholí scénou, jak batole jí chléb namazaný margarínem.

Reklamní plakát k filmu Dcery – Dcerušky paní Petersonové (1927) se souběžným názvem Láska prochází žaludkem. Byl to reklamní snímek pro margarín značky Vitello. Voskovec – Petr Dolan hrál mladého sportovce Johna Robertse. Žádná Voskovcova filmografie tento snímek neuvádí.

První společné vystoupení

Na podzim roku 1926 přátelství dvou studentů práv dostalo podobu tvůrčí spolupráce. Jak se to stalo? To Voskovec otevřel návštěvě dveře rodinného bytu v Ostrovní ulici. Stál před nimi mladík s očima mhouřícího mandarína, a řekl mu: „Já jsem četl váš inzerát, že máte na prodej hrobku. Mám správnou adresu?“ „Ano, ovšem, pojdte dál. Račte prosím,“ odpověděl Voskovec uctivě a pozval Wericha do pokoje. Ten sundal klobouk a řekl: „Kde to máte, prosím vás?“ Kamarád ho zavedl před malou skříňku, ukázal na ni a zase děl: „No, tady to je. To je ta hrobka.“ A host na to řekl: „Co to stojí?“ I vyvinul se dialog o ceně hrobky.

„Pohádali jsme se děsně,“ vybavoval si ty chvíle Voskovec. „Odešel. Za pět minut se vrátil a byl civilní.“ Nakonec z toho ve Vest Pocket Revue vznikl Nepřípadný dvojzpěv o hrobce. Následovala už známá historie s pobytem u Voskovců na Sázavě, kde oba žili „snad tři neděle“. Voskovec prý toužil francouzsky dopsat lyrický román Robinson. Jan zase vytvořit sérii povídek a detektivní román nazvaný Dům netřesků, společně pak chtěli začít knihu povídek, jež se měla jmenovat Bezinkový pes. Základ děje Vest Pocket Revue, která se ze všeho vyvinula, vzali z Werichovy povídky Muž, jenž sbírá fotografie rozružených.

Na podzim onoho důležitého roku 1926 se Voskovec stal předsedou zábavního výboru klubu českých absolventů dijonského lycea. Nejspíš mu pomohla popularita filmového herce. Měl připravit mikulášskou zábavu. Samozřejmě ke spolupráci vyzval Wericha. „Ještě jsme k tomu napsali píseň na melodii, které jsme znali z biografů. To bylo poprvé, co jsme spolu začali skládat verše na hudbu. První V&W ‚lyric‘...“ Vyrobili si klaunské masky, pomalovali tváře bělobou, jak se tehdy slušelo, a lavice v místnosti postavili pěkně dokolečka. Ve středu stála hrobka, malinká bednička polepená falešným papírem, co se používal na betlémské jesle. Dokonce nachystali oponu, i když je zlobila.

První knižní edice první hry V&W hned v roce 1927 v nakladatelství Odeon Jana Fromka. Od prvního do pátého vydání je v ní avizovaná společná budoucí hra Smoking Revue a chystané Voskovcovy romány Robinson i Systém Drak a Werichův detektivní román Dům netřesků.

„Kluci, to je báječné, já jsem nic takového neviděl už dlouho,“ říkal podle Voskovce profesor Eisenman, francouzský slavista, který byl přítomen. „Prosím vás, při tom zůstaňte. Děkuju vám mockrát. Mě to omladilo.“ Vzpruha nebývalá. Brzy po novém roce 1927 složil Werich první a zároveň poslední státnici na právnické fakultě. Voskovec, který to stihl už v listopadu, mu řekl: „Pojď, tedka máme čas udělat tu revui.“ Vypůjčil si od rodičů klíč k rodinné chatě – domu na Sázavě a zanedlouho se vrátili se základem budoucí revue.

Nebyli by to V&W, kdyby celou záležitost neironizovali. V programu Vestpocketky ve Švandově divadle, když tam s ní v červnu 1927 vystupovali, napsali slavná slova: „Jednoho únorového večera byla zakoupena u pana Nepraše v menší obci ve východních Čechách láhev rumu za 24 Kč. Téhož večera obsah láhve byl smíchán s horkou vodou, oslazen, přidáno citrusové šťávy a získaná kapalina byla vypita. Na dně prázdné láhve byla nalezena Vest Pocket Revue.“

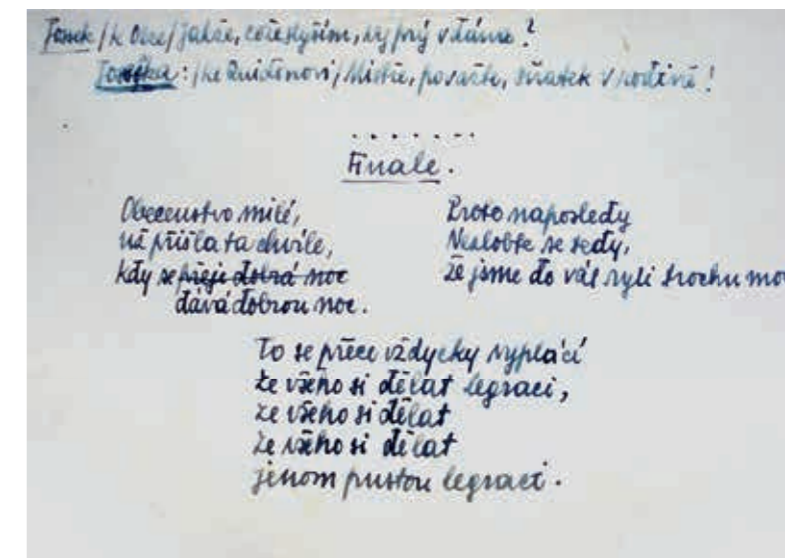
Básník Vítězslav Nezval, dramaturg původního Osvobozeného divadla, v knize Z mého života na dokončování scénaristické podoby vzpomínal, „jak Werich psal s Voskovcem v Národní kavárně u stolu, který sousedil se stolem Devětsilu, a poněvadž měl rád excentriky, vrhal na nás pohledy, které se mi zdály impertinentní, a zatím možná byly nivé“. Jak tedy psali? Každý řekl to své a každý měl právo veta. Později si zaplatili slečnu u stroje, tzv. daktylku, která za nimi chodila do bytu a užívala si dlouhé přestávky, během nichž měla čas si pečlivě udělat nehty. Když jeden nebo druhý řekl: „Ne, to je blbý!“, musela se pasáž předělat. Zdál se to být strašně pomalý způsob psaní, ale nebyl.

„My jsme si na sebe tak navykli, že to šlo bez jakýchkoli zábran,“ říkal Voskovec. „Samozřejmě že jsme se někdy dožrali jeden na druhého. Chvilku jsme se hádali. Ale když jeden setrval v negaci dostatečně dlouho, muselo to ven, ať měl druhý jaký chtěl vztek. Pár klenůtků se nám poztrácelo tím, že si jeden postavil hlavu... Já tvrdím, že to byl – řečeno freudisticky – pohlavní akt. Protože z toho vzešlo dítě. To byla souhra dvou elementů, které se přehazovaly. To bylo jaksi bisexuální, ne heterosexuální. Někdy jeden tu hrál úlohu přijímací, tu oplodňovací a naopak.“

Vznikla také první předscéna – forbína. Když hráli Vestpocketku poprvé, utrhly se špagáty, na kterých visely kulisy znázorňující „ztroskotání lodí“. Musely se spravit. Podle ruského bohemy Igora Ivanova, který Wericha navštěvoval od léta 1965 až do posledního roku života, to byl Josef Träger, kdo je v roli jakéhosi pomocného režiséra vystrčil před oponu. „Předscény jsme nepsali, pár hesel tužkou na kousku papíru, připíchnutém v šatně nad líčidly: ‚Pes – služka – bernardýn. Bernardýn pes, bernardýn mnich. – Máme hlad.‘ Konečný dialog jsme čtli jeden druhému z očí a doslova brali z jazyků,“ říkal po letech Werich. „Kolikrát jsem byl při těch forbínách sám sobě posluchačem. Já nevěděl, co řeknu: něco jsem začal a neznal jsem konec. Stál jsem tam a čekal, jak to dopadne. A když byl potlesk, málem jsem tleskal taky. Ne sobě – ale té hubě, co to řekla. Protože všechno probíhalo jako v hypnóze; připadalo mi, že jsem tlumočnick nějakého vlnění, že cosi odněkud sděluji, že předávám vzkazy. A Voskovec mi potvrdil, že míval tytéž pocity. Oba jsme byli na to, co se stane, zvědavější než publikum.“

Báječná příležitost ke slovním hříčkám. „Největší sranda byla asi při forbíně o vších,“ pokračoval Werich. „Jeden myslel vši vodní a druhý rozuměl vši vodní. Voskovec se taky domnívá, že tahle byla nejlepší. Ale tvrdit to nemůžeme, protože ji nemáme.“

Nežijeme své role a nechceme zapomenout na to, co je kolem nás, a přenášet vás i sebe do příběhů živějších, než je sám život. Jsme nalíčení a hrajeme komedii v kulisách, s rekvizitami a v umělém světle. Vy víte, že jsme herci, a my víme, že jste publikum. Dohodli jsme se vzájemně o čáře, která nás odděluje asi tam, kde bývala ve starých divadlech rampa, tuto čáru respektujeme, ale neustále se přes ni dorozumíváme. Hrajeme spolu, právě tak vy jako my, velkou společenskou hru, která se jmenuje divadlo... V&W

Dochovaný originál rukopisu závěrečné písně Vest Pocket Revue: „To se přece vždycky vyplácí... ze všeho si dělat legraci...“